

РОЗВИТОК МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Проаналізовано діяльність інтегрованих формувань у сільському господарстві Житомирської області. Висвітлено переваги й недоліки організації виробничого процесу досліджуваних товаровиробників. Науково обґрунтовано пропозиції щодо перспектив їх подальшого розвитку в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: міжгалузева інтеграція, сільське господарство, конкурентоспроможність, високотоварне виробництво, аграрний сектор економіки, інвестиції.

Постановка проблеми. Важливою ознакою розвитку сучасного аграрного сектора економіки є швидко прогресуюча інтеграція, яка проникає в різні аспекти сучасного життя. В умовах глобалізації аграрних ринків та зростаючого попиту на продукти харчування у світі і в сільському господарстві України, зокрема розпочалися процеси концентрації капіталу та формування на

цій основі інтегрованих структур, ініціаторами створення яких, як правило, є переробні підприємства та фінансові корпорації [3].

Формування інтегрованих структур відбувається еволюційно і в значній мірі обумовлено відновленням порушених міжгалузевих зв'язків. В даний час, у сільському господарстві України працює понад 60 інтегрованих формувань, які, на умовах оренди, обробляють близько 24 % ріллі [6]. Метою даного дослідження є вивчення досвіду роботи інтегрованих формувань та їх впливу на соціально-економічне середовище в контексті сучасних аграрних перетворень та розробка на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо ефективності їх діяльності в контексті розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми регулювання взаємовідносин між суб'єктами господарювання в аграрному секторі економіки та формування інтегрованих структур висвітлені в наукових працях П. Т. Саблука, В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, В. П. Василенка, М. Ю. Коденської, І. І. Лукінова, О. М. Онищенко, В. В. Юрчишина, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, О. М. Бородіної, М. А. Хвесика, Б. Й. Пасхавера, С. І. Дем'яненка, Ю. І. Базаєва, В. М. Яценка, І. Г. Храмової та інших. Проте формування ринкової економіки вимагає подальшого, поглибленого вивчення особливостей діяльності товаровиробників в умовах міжгалузевої інтеграції.

Ціль роботи. Метою статті є аналіз діяльності інтегрованих формувань у сільському господарстві Житомирської області. Визначення переваг та недоліків організації виробничого процесу досліджуваних товаровиробників.

Виклад основного матеріалу. Міжгалузева інтеграція являє собою розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями і підприємствами аграрного сектора економіки, які пов'язані між собою, технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини. Посилення таких зв'язків є закономірним явищем [4]. У процесі поглиблення суспільного поділу праці сільське господарство самостійно вже не може

забезпечувати умови власного відтворення та потребує системності у своєму розвитку.

Характерною тенденцією останніх років є укрупнення сільськогосподарських підприємств, створення інтегрованих формувань, що здійснюють виробництво продукції її часткову чи повну переробку та реалізацію [2]. За рахунок залучення інвестиційних коштів та використання сучасних технологій виробництва інтегровані агроформування займають все більшу нішу в аграрному секторі виробництва, формуючи при цьому значний експортний потенціал.

Станом на 1.01.12 року понад 15 % ріллі було зосереджено у двадцяти п'яти найбільших інтегрованих формувань України. Серед них слід виділити: ТОВ “Українські аграрні інвестиції”, що орендує близько 330 тис. га землі, ВАТ “Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча” – 225 тис. га, ТОВ “Миронівський хлібопродукт” – 220 тис. га, ДП “Нафком–Агро” – 200 тис. га, ТОВ “Астарта-Київ” – 166 тис. га, ЗАТ “Агротон” – 150 тис. га [3]. В табл. 1 наведено інформацію щодо найбільших аграрних об'єднань, що здійснюють господарську діяльність в сільському господарстві України. Разом з тим, функціонує велика кількість тіньових інтегрованих формувань власники яких не виділяють аграрний бізнес окремо.

Багато великих українських компаній розмістили свої акції на західних біржах та змогли залучити інвестиції. В 2010 р. успішне публічне розміщення акцій (IPO) провели “Авангард”, “Агротон”, “Мілкіленд”. У першому півріччі 2011 р. на Варшавській фондовій біржі здійснили розміщення “Ovostar Union” (33 млн дол. США), “KSG Agro” (40 млн дол. США) та “Індустріальна молочна компанія” (30 млн дол. США).

За даними Держкомстату, на 1 січня 2012 р. прямі іноземні інвестиції в аграрний сектор України становили 833,7 млн дол. США, що в 2,1 раза більше, ніж на аналогічну дату 2007 р. – (404,3 млн дол. США) і в 4 рази, порівняно з 2004 р. – (206,0 млн дол. США).

Угоди на ринку капіталів українських агропромислових компаній

Емітент	Рік угоди	Залучення коштів, млн дол. США	Пакет проданих акцій, %	Капіталізація млн дол. США
“Укрпродукт”	2005	11	27	42
ТОВ “Астарта-Київ”	2006	31	20	155
“Західна компанія “Дакор”	2007	21	20	103
“Сахарний союз “Укррос”	2007	42	20	210
“Landkom International”	2007	111	55	202
“Кернел”	2007	218	38	574
“Ленд Вест”	2007	43	20	215
“Landkom International”	2008	22	10	220
“Кернел”	2008	84	9	933
“МСВ Agricole”	2008	56	24	233
“Миронівський хлібопродукт”	2008	322	19	1700
“Мрія”	2008	90	20	450
“Sintal Agriculture”	2008	34	15	230
“Мілкіленд”	2010	22,4	29,7	x
“Авангард”	2010	21,7	208	x
“Ovostar Union N.V.”	2011	25	33,2	x

Джерело: ІК “Арта інвестиційні партнери”.

Якщо в 2006 році в загальному обсязі коштів, залучених від продажу акціонерного капіталу, на компанії агросектора припадало не більше 7 % (31 млн дол. США), то 2009 р. – уже до 25 % (435 млн дол. США), а за 2012 р. – 833,7 млн дол. США [3].

Інтегровані аграрні формування здійснюють діяльність і на теренах Житомирщини. Аналіз їх розвитку в сільському господарстві Житомирської області дозволяє зробити висновок, що понад 42 % або 291,6 тис. га орних земель обробляється завдяки залученим інвестиціям. При цьому, протягом 2009–2012 рр. цей показник зріс на 24 %. Заробітна плата в господарствах, що входять до складу об’єднань у 2009 р. зросла на 12,1 %, в 2011 р. – на 62 % порівняно з середньою в галузі. Фінансові надходження до місцевих бюджетів зросли в 2009 р. на 18,4 %, в 2011 р. – на 71,7 %.

Інтегрованими структурами охоплено 68 % Лісостепової зони Житомирської області, 29 % – Перехідної, 35 % – Полісся. Їх частка у

виробництві продукції сільськогосподарських підприємств становить понад 55 %. В переважній більшості в Лісостепових районах інвестори почали працювати з 2004 р., в Поліських районах з 2008 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Інтегровані сільськогосподарські підприємства Житомирської області

Підприємство-інвестор	Район діяльності	Виробничий напрям	Інвестиційні проекти
ТОВ СП “Нібулон”	Ружинський, Чуднівський, Романівський, Житомирський	рослинництво, тваринництво, переробка, зберігання та реалізація	будівництво елеваторів, налагодження переробки продукції, розвиток логістичної інфраструктури
ТОВ “А.Т.К.”	Любарський, Чуднівський, Бердичівський	рослинництво, зберігання та реалізація	будівництво насінневих заводів, започаткування технологій зберігання зерна в “big bags”
ПСП АФ “Світанок”	Ружинський, Андрушівський, Бердичівський	рослинництво, переробка, зберігання та реалізація	будівництво сучасних елеваторів та насінневих заводів
ТОВ “УкрАгроРТ”	Андрушівський, Черняхівський	рослинництво	розвиток соціальної інфраструктури
ПАТ “ТАКО”	Ружинський, Андрушівський, Попільнянський	рослинництво	налагодження переробки продукції, розвиток соціальної інфраструктури
ЗАТ ПЗ “Агро-Регіон”	Любарський, Червоноармійський, Чуднівський	рослинництво	будівництво елеваторів, налагодження переробки продукції, розвиток соціальної інфраструктури
ТОВ “Лендком”	Коростишівський, Смільчинський, Коростенський, Радомишльський	рослинництво	розвиток соціальної інфраструктури
ТОВ “ВВ Агро”	Коростишівський, Володар-Волинський, Малинський, Радомишльський	рослинництво, тваринництво, переробка, зберігання та реалізація	налагодження переробки продукції, розвиток соціальної інфраструктури
ПрАТ “Райз-Максимко”	Чуднівський	рослинництво, переробка, зберігання та реалізація	відродження галузі тваринництва, налагодження переробки продукції, розвиток соціальної інфраструктури

Джерело: власні дослідження.

Одним з найбільших інтегрованих формувань Житомирської області є ТОВ “А.Т.К.” Любарського району, до складу якого входить Печанівський комбінат хлібопродуктів, один із найсучасніших на території всієї держави. На

комбінаті у 2007 р. побудовано металеві силоси американської фірми “GSI International” загальною місткістю 55,0 тис. т, зерносушарку GSI-4000 баштового типу потужністю 125 планових т/год. Управління технологічним процесом здійснюється персональними ЕОМ, які розташовані в диспетчерських пунктах. В ТОВ “А.Т.К.” запроваджено технологію герметичного зберігання зерна у великих поліетиленових мішках “big bags”, в які можна засипати до 200 тис. т зерна. Четвертий рік на землях ТОВ “А.Т.К.” застосовують технологію прямої сівби зернових “No-Till”, яка зберігає вміст органічної речовини у ґрунті. Завдяки цій технології рослинні рештки на поверхні ґрунту захищають його від усіх видів ерозії, підвищують родючість.

Розвиток міжгалузевої інтеграції значною мірою обумовлено перевагами інтегрованих структур, а саме: у сфері менеджменту – залучення досвідчених фахівців; у сфері фінансування – пільгові кредити та дотації, залучення приватних інвестицій; у сфері виробництва – ефективне використання ресурсного потенціалу, широкозахватних агрегатів; більша маневреність власного капіталу, раціоналізація використання ресурсного потенціалу, інтенсифікація та диверсифікація виробництва; у сфері систем збуту – можливість формування великих за обсягом партій, вихід на експортні партії продукції.

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку інтегрованих формувань, результати дослідження показують, що ряд компаній, таких як “Landkom International PLC”, ТОВ “Українські аграрні інвестиції”, ЗАТ “Агро регіон” з різних причин повністю чи частково в перший рік не розпочали виробничу діяльність на орендованих землях. Характерним для інтегрованих формувань є запровадження монокультури та недотримання науково обґрунтованих норм ведення господарської діяльності. Значна частина інвесторів сплачують податки в бюджети територіальної громади за місцем своєї державної реєстрації, що призводить до скорочення надходжень в місцеві бюджети.

Дані тенденції обумовлені рядом проблем у господарській діяльності інтегрованих формувань, зокрема: виробничими проблемами, зважаючи на

переважно рослинницький напрямок господарської спеціалізації інтегрованих формувань та сезонність сільськогосподарського виробництва; організаційними – пов'язаними із формуванням відокремлених структурних підрозділів та розширенням територій з метою покращення капіталізації компанії і недопущення конкурентів в умовах заниженої вартості земель та позитивних тенденцій на світових ринках продовольчих товарів; комерційними – закріпленням на ринку оренди земель та очікуваннями, пов'язаними з відміною мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення; законодавчими – відсутністю штрафних санкцій за умов неефективного ведення виробничої діяльності.

Висновки. Наслідками створення інтегрованих формувань є: посилення конкуренції на ринку оренди земель та збільшення розміру орендної плати; залучення інвестицій в сільське господарство України; зростання продуктивності та збільшення об'ємів виробництва продукції; залучення кваліфікованих кадрів; потенційні вкладення в розвиток сільської місцевості; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва.

З метою реалізації конкурентних переваг інтегрованих формувань необхідно удосконалити земельне законодавство, врегулювати відносини власності та стимулювати відродження інфраструктури сільської місцевості. Для розвитку сільських територій доцільно внести уточнення до Господарського Кодексу України щодо територіальної ознаки структурних підрозділів підприємства, а саме – вказати, що структурні підрозділи підприємства мають розміщуватись за місцезнаходженням підприємства – юридичної особи. Це дозволить наповнити доходну частину місцевих бюджетів та реалізовувати соціальні програми.

Реалізація згаданих напрямів регулювання розвитку інтегрованих формувань забезпечить раціональне, вискоефективне використання земель сільськогосподарського призначення, збереження і примноження їх продуктивності та дозволить реалізувати експортний потенціал країни,

сприятиме розвитку всіх галузей аграрного сектору, сільської місцевості та інфраструктури, створенню нових робочих місць, а також підвищить інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва.

Література

1. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Андрійчук В. Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2009. – №2. – С. 3–9.
3. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу до газети: <http://www.dt.ua/>.
4. Базаев Ю. И. Основные принципы и направления повышения эффективности деятельности агрохолдингов / Ю. И. Базаев // Фундаментальные исследования. – 2006. – № 11 – С. 55–57.
5. Кравчук К. Неподнятая целина / К. Кравчук, А. Турпак // “Контракты”. – № 38. – 2008. – С 25–29.
6. Скорик М. Украинские латифундисты / М. Скорик // “Профиль”. – № 4 (23). – 2008. – С. 15–19.
7. Саблук П.Т. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П.Т. Саблук, А.А. Фесина, В.І. Власов та ін. // – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 242 с.
8. Третяк А. М. Економіка землекористування та землевпорядкування : навч. посібн. / А. М. Третяк. – К. : ТОВ ЦЗРУ, 2004. – 524 с.
9. Філаткін С. М. Правове регулювання та сучасний стан розвитку орендних земельних відносин в Україні / С. М. Філаткін // Агроінком. – 2011. – № 4 – 6. – С. 45–47.

Аннотація. Проаналізована діяльність інтегрованих формований в сільському господарстві Житомирської області. Освітлено переваги та недоліки організації виробничого процесу досліджуваних товаропроизводителів. Научно

Таврійський державний агротехнологічний університет

обоснованы предложения относительно перспектив их дальнейшего развития в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: *межотраслевая интеграция, сельское хозяйство, конкурентоспособность, высокотоварное производство, аграрный сектор экономики, инвестиции.*

Summary. *The activity of the integrated units in agriculture Zhytomyr region. The advantages and disadvantages of the production process investigated producers. The forms of enterprise agreements are analyzed at the market of capitals of agroindustrial companies. The tendencies of investment activity are studied in an agrarian sphere. The investment projects of agrarian companies are investigational on Ukraine. Ways and forms of integration processes are analyzed in an agrarian sector. Scientific propositions about the prospects for their further development in the agricultural sector.*

Key-words: *interdisciplinary integration, agriculture, competitiveness, high-value manufacturing, agricultural sector, investments.*